

ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ ІВАНА СІРКА ТА ЇЇ ВИСВІТЛЕННЯ В НАРОДНІЙ ТВОРЧОСТІ ТА ЛІТЕРАТУРІ ХХ СТ.

Однією з найяскравіших сторінок української історії України XVI–XVII ст. є існування Запорозької Січі – твердині українського козацтва. Козацтву та його авангарду, Запорозькій Січі, належить особливе місце в історії і в історичній пам'яті народу. Це зумовлено тим, що в часи пробудження українського народу та виборювання ним волі та незалежності козацтво виступило провідною силою визвольних змагань, навколо якої згуртувалися інші верстви населення.

На особливу увагу науковців, письменників, літературознавців заслуговує постать Івана Дмитровича Сірка (поч. XVII ст. – 1680) – славнозвісного кошового отамана Війська Запорозького. У пантеоні української слави він займає особливе місце. Діяльність Івана Сірка припала на чи не найтяжчий час в історії України – період Руїни, коли потужні супротивні вітри дули з усіх боків на її обшири, підперті чужоземними полками, всілякі авантюрні отамани вели збройні ватаги проти власних братів, а справжні лицарі, вірні українському народу й Україні, нічого суттєвого й корисного зробити не могли.

Творення образу Івана Сірка в окремих жанрах фольклору здійснювалося протягом століть. Ще за життя кошового отамана народ складав про нього легенди та пісні, звеличуючи мужність козацького проводиря, його волелюбність та боротьбу проти чужоземних поневолювачів.

Постать кошового отамана Івана Сірка здавна привертає увагу дослідників: істориків та літературознавців, проте невелика кількість досліджень вказує на необхідність ґрунтовного вивчення образу Сірка як образу-символу визволителя від зовнішніх ворогів, борця за волю. У літературі ХХ ст. художня розробка теми історії України взагалі і теми козацьких звичаїв зокрема зазнала певних труднощів через імперську політику Росії, яка боролася із залишками української автономії та культури. Тому письменники не мали змоги висловлювати заповітні мрії українців про незалежність і самостійність, а також представити Запорозьку Січ як особливий зразок політичного устрою.

В історичній романістиці другої половини ХХ століття набуває сили тенденція до всебічного, багатопланового й об'єктивного висвітлення образу кошового Сірка. До створення саме такого, об'єктивно-психологічного образу І. Сірка одним з перших долучився В. Кулаковський, а за ним і В. Веретенников. Незважаючи на брак зафіксованого матеріалу з історичного минулого, письменники не просто згадали факти з життя Сірка, а й показали їхню глибинну суть, з'єднали у причинно-наслідковий ланцюг.

У другій половині ХХ ст. змістовно поглиблюється інтерпретація митцями історичних подій, ролі справжніх та вигаданих осіб, філософське трактування історичної казуальності, персональної й соціальної відповідальності, соціоментальної природи епохи. Система образотворення подає майстерні зразки гармонійної особистості. Сукупність мовних засобів філософсько-історичного роману у цей період, до якого належить роман Ю. Мушкетика «Яса», позначена якісно новим ступенем використання народнопісенних елементів, тваринно-рослинної символіки, обрядових формул та народних вірувань. Це частково вплинуло і на спосіб моделювання персонажного й загального хронотопу твору на драматичну напруженість сюжетних перипетій, зумовивши широке застосування кільцевої, змішаної, перерваної його форми, органічно обрамленої даними з історіографічних джерел.

Аналіз історичного роману довів, що автор найкраще за своїх попередників спромігся позитивно розв'язати проблему історичного й художнього бачення минулого України. Правдивість зображуваного матеріалу окреслюється ґрунтовним знанням фольклорних, наукових і літературних джерел, ретельним відбором найбільш вагомих, цінних фактів, що допомогло письменникові створити власну версію бачення складної долі неординарної постаті Івана Сірка.

Історична думка митця спиралась на загальнонаціональні, загальнонародні інтереси як в минулому, так і в перспективі політичного і соціального розвитку на майбутнє. Саме тому історичний роман «Яса» не втратив своєї злободенності і висвітлює проблеми глибоко-актуальні й для сучасної історії України.

Характерною ознакою нинішнього складного процесу державного й духовного відродження українського народу, формування національної свідомості є злам старих стереотипів мислення, пошук питомих джерел та підвалин розвитку, дослідження особливостей менталітету, своєрідності історії, культури, літератури. Назріла потреба комплексного підходу до спроб осягнення та інтерпретації історичних подій і постатей минулого в художніх текстах – імперсональних і власне авторських.